

Членство України у Світовій організації торгівлі*

Серджіо Маркі**

АНОТАЦІЯ. СОТ є багатосторонньою організацією, яка прагне до встановлення зовнішньоторговельних відносин, що регулюються законами, а не правом сильного. Вона має систему контрактних правил і зобов'язань, що контролюються і втілюються на багатосторонній основі. Вступ України до СОТ позначений помітними досягненнями в галузях законодавства і двосторонніх угод із країнами—Членами стосовно доступу до ринків. Питання, що потребують свого рішення для вступу України, включають сільське господарство, промислову політику, пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи (ТРИМ), технічні бар'єри у торгівлі (ТБТ), санітарні та фітосанітарні заходи (СФЗ), а також питання інтелектуальної власності. Реалізація цього процесу залежить тільки від зусиль України; цей процес просувається, і існують сподівання на те, що його завершення буде успішним.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Вступ України до СОТ; Робоча група з розгляду заявки України про вступ до СОТ; законодавство; двосторонні угоди про доступ до ринків; сільське господарство; промислова політика; пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи (ТРИМ); технічні бар'єри у торгівлі (ТБТ); санітарні та фітосанітарні заходи (СФЗ); права інтелектуальної власності.

З часу набуття Україною незалежності в 1991 р. вона постійно перебуває в стані змін, обумовлених подоланням величезних проблем. Ці проблеми мають передусім політичний та інституційний характер і викликані відновленням Україною свого права на місце серед незалежних держав та розбудовою комплексу демократичних інституцій. По-друге, Україні доводиться здійснювати

* Статтю перекладено з англійської мови.

** Серджіо Маркі є представником Канади у Світовій організації торгівлі та у Представництві ООН у Женеві. З часу свого призначення в 1999 р. обіймав різні посади, зокрема голову Ради СОТ з послуг, голову Робочої групи з розгляду заявки України про вступ до СОТ, члена Консультативної ради Всесвітньої організації інтелектуальної власності. В лютому 2002 р. представники 144 країн—Членів обрали пана Маркі головою Генеральної Ради СОТ. На цій посаді він відповідав за проведення засідань Ради і нагляд за ходом переговорів Доського району. Пан Маркі обирався членом муніципальної ради м. Торонто (1982-84) і депутатом парламенту Канади (1984-99); упродовж цього часу він очолював три міністерства — громадянства та імміграції, охорони довкілля і зовнішньої торгівлі.

суттєві перетворення в економіці на шляху від централізованої планової структури промисловості і сільського господарства, цілком інтегрованої в економіку Радянського Союзу (де на її долю припадало більше чверті сільськогосподарського виробництва і значна частка в таких галузях, як важке машинобудування та сировинні матеріали), до принципово іншої, ринкової пострадянської моделі. Цей процес економічних перетворень і реформування, який відбувався на тлі нестабільності ринків Співдружності Незалежних Держав (СНД), супроводжувався серйозними труднощами та кредитно-грошовою політикою, що призвела до високого рівня інфляції. Лише в 2000 р. Україна спромоглася забезпечити стале економічне зростання, яке базувалося на внутрішньому попиті, низькому рівні інфляції й довірі з боку споживачів та інвесторів. Хоча деякі зі структурних реформ в Україні ще чекають свого завершення, наступний рубіж вже можна побачити: це — повна інтеграція України в міжнародну систему торгівлі шляхом вступу до СОТ.

Ця стаття присвячена трьом аспектам вступу України до СОТ. Перший розділ містить вступну інформацію про СОТ і загальний опис процесу вступу України. У другому наводяться ключові технічні питання, що їх вивчає Робоча група з розгляду заявки України про вступ до СОТ. В останній частині статті розглядаються наступні кроки на шляху завершення процесу вступу України.

СОТ

Із заснуванням СОТ у 1995 р. світова спільнота одержала додаткову ефективну систему регулювання світової торгівлі. Ця система, що побудована на основі чинної впродовж значного часу Генеральної угоди про тарифи і торгівлю (ГАТТ), а також охоплює торгівлю послугами та пов'язані з торгівлею аспекти інтелектуальної власності, вперше надала справді багатостороннє зведення правил для забезпечення того, щоб міжнародні торговельні стосунки регулювалися законом, а не правом сильного.

Система СОТ є, по суті, збіркою контрактних правил і зобов'язань, які у процесі втілення піддаються багатобічному контролю. Її головна особливість полягає в передбачуваності та визначеності умов і вимог торгівлі. Система гарантує діловій спільноті і споживачам дотримання урядами відкритих, прозорих і зрозумілих режимів торгівлі.

Найкращою ілюстрацією глобального характеру СОТ є склад її Членів, який охоплює 128 країн та митних територій. Постійний інтерес з боку низки країн і митних територій щодо вступу до цієї організації демонструє тривання привабливості СОТ. З 1995 р. до

СОТ вступили 22 нові країни — Члени та митні території; останніми новими Членами стали Непал і Камбоджа. Крім цього, близько 30 країн і територій з різними рівнями розвитку наразі висловлюють бажання щодо вступу до СОТ; серед них — такі великі держави, як Російська Федерація й Україна, і такі малі, як Вануату та Сейшельські Острови.

Вступ до СОТ пов'язаний з такою перевагою, як гарантія передбачуваності і доступу на інші ринки СОТ. Він також супроводжується «вступним внеском»: кандидати мають продемонструвати свою відданість принципам Угоди СОТ шляхом зміцнення лібералізації торгівлі та втілення такого її режиму, який відповідає режиму зовнішньої торгівлі СОТ, ще до вступу до цієї організації. Така відповідність забезпечується умовами вступу, які узгоджуються СОТ і урядом країни-заявника. Ці умови можуть включати зобов'язання щодо імпортного мита на сільськогосподарські та інші товари на рівні, прийнятному для інших Членів СОТ; горизонтальні й окремі галузеві зобов'язання з торгівлі послугами; відповідність внутрішнього законодавства з широкого кола таких питань, як санітарні, фітосанітарні і технічні стандарти, митні процедури, ліцензування імпорту, субсидії та інші нетарифні заходи, положенням угод СОТ. Тільки після того, як Члени СОТ будуть задоволені умовами вступу, цей процес завершується. Інакше кажучи, темпи процесу вступу значною мірою залежать від самої країни-заявника, тобто від того, наскільки вона виконує узгоджені вимоги.

Україна і СОТ

Саме на цьому тлі можна розглядати процес вступу України до СОТ. Цей процес об'єднує економіку, політику та інтеграцію України до світової економіки.

З огляду на це стає очевидним, що процес економічного реформування в Україні та її перехід до ринкової економіки слід поєднати між собою за рахунок участі в багатосторонній торговельній системі на рівних засадах з іншими Членами СОТ, зокрема з головними торговельними партнерами і конкурентами України. Заздалегідь подана заявка щодо вступу та утворення спеціального органу — Міжвідомчої комісії з питань вступу до СОТ — демонструє давні наміри України швидко інтегруватися до головного напрямку розвитку міжнародних торговельних та економічних стосунків.

Ці наміри також ілюструються активною участю України в регіональних ініціативах. Безумовно, слід віддати належне наполегливим зусиллям України, спрямованим на подальшу лібералізацію торгівлі з найближчими сусідами. Ці регіональні зусилля, якщо вони відповідають принципам і зобов'язанням СОТ, можуть стати доповненням до багатосторонньої системи торгівлі.

Багато чого було зроблено з часу створення Робочої групи з розгляду заявки України про вступ до ГАТТ в 1993 р. (цю групу в 1995 р. замінила Робоча група з розгляду заявки України про вступ до СОТ). Зокрема, поряд з іншим члени Робочої групи відзначили як важливий внесок України до процесу вступу такі кроки, як дослідження законодавства в галузі режиму зовнішньої торгівлі, аналіз відповідності вимогам угод СОТ, графік ухвалення українським парламентом — Верховною Радою — законопроектів і нормативних актів у галузі торгівлі, законодавча база для виконання законів, численні інші законодавчі акти. Лише впродовж 2001—2002 рр. були прийняті і вже працюють близько 16 важливих законодавчих актів, включаючи Митний кодекс. Останній варіант Плану законодавчих дій налічує близько 14 законодавчих актів, включаючи Податковий кодекс. Ці документи чекають свого прийняття. Однак, незважаючи на наявність цих оптимістичних результатів, закони мають супроводжуватися ефективною реалізацією.

Відзначається також суттєвий прогрес у напрямку двосторонніх переговорів про доступ до ринків щодо угод про товарні тарифи і зобов'язання з торгівлі послугами між Україною та окремими Членами СОТ. Зокрема, Україна уклала двосторонні угоди майже з половиною країн-членів, включаючи Болгарію, Канаду, Європейський Союз, Грузію, Індію, Південну Корею і Мексику, які виявили зацікавленість у проведенні двосторонніх переговорів з Україною. Близькі до завершення й інші переговори; ведуться інтенсивні двосторонні дискусії з такими ключовими торговельними партнерами, як США, Китай і Австралія, а також з близькими партнерами — Литвою та Молдовою.

Невирішені питання процесу вступу

Зобов'язання щодо доступу до ринку — це тільки один з елементів вступного пакета України. Для завершення цього процесу потрібно розв'язати ще кілька питань. Я хотів би коротко висвітлити деякі з цих питань у таких шести галузях: сільське господарство, промислова політика, пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи (ТРИМ), технічні бар'єри в торгівлі (ТБТ), санітарні та фітосанітарні заходи (СФЗ), а також права інтелектуальної власності.

Сільське господарство

Упродовж останнього десятиріччя зусилля України в напрямку реформування свого сільськогосподарського сектора вражали. У ході цього процесу Україна здійснила приватизацію від 85 до 90 від-

сотків сільськогосподарських підприємств і державних господарств. Крім цього, Україна не схвалює надання експортних субсидій, і її режим підтримки вітчизняних виробників вважається за такий, що відповідає процедурам, передбаченим положеннями Угоди СОТ з сільського господарства. Проте існують розбіжності в поглядах між Україною та деякими Членами СОТ щодо визначення того, що становить «цілком репрезентативний період» — важливе питання для забезпечення відповідності між існуючим в Україні режимом і угодами СОТ. До того ж, запропоновані Україною тарифні квоти на імпорту нерафінованого цукру та великої рогатої худоби суперечать позиції деяких Членів-експортерів.

Промислова політика

Робоча група вивчила програми надання субсидій у суднобудуванні, вугільній промисловості, енергетиці, металургії, автомобілебудуванні, літакобудуванні, космічній галузі, хімії, будівництві та фармацевтичній промисловості. Ці субсидії включають відстрочену сплату податків, звільнення від податків, мита і т. ін. Деякі субсидії закінчуються в 2003 р. або будуть закінчені в 2005 р. Далі, деякі члени Робочої групи бажали одержати від України зобов'язання, що, починаючи з дати свого вступу, вона не надаватиме субсидії (включаючи експортні), які вже тепер підпадають під визначення забороненої субсидії згідно з Угодою про субсидії і компенсаційні заходи, і про те, що вона не надаватиме такі заборонені субсидії в майбутньому. Крім цього, ці зусилля також включали одержання від України згоди з тим, що фінансування експорту та інші заходи сприяння експорту регулюватимуться відповідно до положень СОТ.

Пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи

Деякі з членів Робочої групи вважають, що законодавчі акти, які супроводжують прийнятий у жовтні 1997 р. «Закон про стимулювання виробництва автомобілів в Україні» та нормативні акти, які регулюють ринок автомобілів, що були у вжитку, надали низку дискримінаційних переваг одній компанії — «АвтоЗаз-Деу», а це суперечить правилам СОТ. Ці члени бажали, аби Україна скасувала деякі елементи чинних нормативів, наприклад, положення про обов'язкове використання вітчизняних деталей і комплектуючих, та деякі дискримінаційні звільнення від непрямих податків. Відтоді має місце певний прогрес завдяки прийнятим Верховною Радою доповненням до законодавчих актів, і, зокрема, щодо вимог про обов'язкове використання вітчизняних

деталей і комплектуючих (хоча ще слід буде розглянути питання звільнення від ПДВ і акцизу на продаж нових автомобілів, виготовлених виробниками, які одержують пільги).

Технічні бар'єри в торгівлі (ТБТ)

Члени Робочої групи підняли багато питань стосовно режиму ТБТ в Україні. Серед цих питань — сучасні вимоги та обмеження у сфері оцінки відповідності і обов'язкові стандарти та технічні правила, що їх продовжує дотримуватися Україна, а також механізми взаємного визнання. Було висловлено занепокоєння щодо відповідності цих вимог міжнародним стандартам. Чимало з цих питань віддзеркалює потребу в кращому розумінні нормативної бази України щодо технічних вимог.

У рамках своїх зусиль, спрямованих на європейську інтеграцію, Україна прийняла або планує прийняти стандарти, встановлені європейськими організаціями. Однак декілька членів закликали Україну замість цього взяти міжнародні стандарти за орієнтир. Були також підняті такі питання, як включення «захисту власності» як законодавчої мети при створенні технічних нормативів, вимоги щодо терміну перебування в Україні для проведення оцінок відповідності, відсутність детального викладу критеріїв визначення випадків, у яких необхідні технічні нормативи.

Санітарні та фітосанітарні заходи (СФЗ)

У контексті діяльності Робочої групи її члени ретельно розглянули нормативну базу України стосовно заходів СФЗ, щоб краще зрозуміти характеристики чинного режиму та його відповідність Угоді СОТ про заходи СФЗ. У цьому напрямку Україна все ще реформує своє законодавство, і члени Групи висловили підтримку зусиллям України в цій сфері. Питання, які обговорювалися, були зосереджені на прозорості і відсутності дискримінації під час застосування вимог СФЗ та європейських стандартів (а не міжнародних) як бази вимог щодо СФЗ в Україні.

Пов'язані з торгівлею аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС)

Разом із заходами ТБТ і СФЗ реалізація Угоди про ТРИПС становить одну зі сфер, у яких точаться найгостріші дискусії Робочої групи. Деякі з членів стверджують, що, незважаючи на наявність певного прогресу в законодавчій сфері, уряд України ви-

являє заспокоєність щодо реалізації та примусового виконання законодавства, пов'язаного з інтелектуальною власністю, і зокрема із захистом авторських прав на інформацію на оптичних дисках.

Україна вказала на той факт, що «Закон про авторські і споріднені права» від липня 2001 р. (№ 2627-III) і Цивільний кодекс відповідають положенням Статей 1–21 Бернської конвенції за винятком Статей 6-біс і 9.1. Крім цього, було підписано спільну «Угоду про співробітництво в галузі присвоєння ідентифікаційних кодів України» між Державним департаментом з інтелектуальної власності, Міжнародною федерацією індустрії звукозапису (IFPI) і компанією «Філіпс»; згідно з цією угодою Державний департамент одержав пакет ідентифікаційних кодів (SID) для присвоєння українським виробникам лазерних дисків. У 2002 р. державна боротьба проти незаконного виробництва та продажу підробок на території України посилилася, про що свідчать активний контроль діяльності економічних учасників у галузі авторських прав, порушення кримінальних справ і вилучення незаконних аудіокасет та лазерних дисків.

Наступні кроки

Зрозуміло, що Робочій групі належить виконати великий обсяг робіт у рамках завершення діяльності за своїм мандатом. Наразі неможливо зробити прогноз щодо часу завершення процесу вступу України. Безумовно, швидкість просування до мети найбільше залежить від самої України. Члени СОТ дали ясно зрозуміти, що цей прогрес залежить від завершення двосторонніх переговорів про доступ до ринків і успішного розв'язання проблем, пов'язаних із закінченням роботи в галузі законодавства та примусового виконання, спрямованої на додержання контрактних зобов'язань угод СОТ.

Однак ми маємо успішно виконати наше спільне завдання, оскільки невирішені питання розглядаються в атмосфері співробітництва, гнучкості й готовності до компромісу з боку всіх учасників. Українське керівництво має виявити політичну волю, яку воно продемонструвало, прийнявши рішення про вступ до СОТ і визначивши пріоритетність цієї справи. Як голова Робочої групи я завжди відчував допомогу з боку найвищого керівництва України і завжди мав до нього доступ.

У світлі досягнутого прогресу і згідно зі своїм мандатом Робоча група доручила Секретаріату СОТ підготування елементів проекту звіту Робочої групи з метою сприяння підготовці документа, який зрештою стане Протоколом про вступ України до СОТ. Цей документ охоплює такі питання, що обговорювалися Робочою групою, як приватизація, політика ціноутворення, реєстрація,

збори, інші стягнення і нарахування, внутрішні податки, ліцензування імпорту, митна оцінка, технічні бар'єри в торгівлі, санітарні та фітосанітарні заходи, торговельні відшкодування, правила походження та інтелектуальна власність.

Підготовці елементів проекту звіту значно сприяли плани заходів, підготовлених Україною. Члени групи намагаються отримати подальше роз'яснення того, яким чином і коли буде здійснено реалізацію та примусове виконання законодавства, яке відповідає вимогам СОТ. Елементи проекту звіту з часом перетворюються на Звіт Робочої групи, який міститиме зобов'язання з боку України, зокрема щодо того, в який спосіб Україна збирається повністю включити правила СОТ до свого внутрішнього законодавства.

Поки що СОТ є, так би мовити, «неповною родиною», і Україна має стати важливим надбанням як для цього клубу, так і для міжнародної системи торгівлі. Крім того, вступ до СОТ таких важливих країн забезпечить надання СОТ необхідного імпульсу в період після рішень, які були прийняті в Канкуні. Як Голова Робочої групи з розгляду заявки України про вступ до СОТ я вважаю, що постійна рішучість, яку демонструє українське керівництво впродовж цього процесу, а також конструктивна співпраця її торговельних партнерів приведуть нас до успішного результату. Наша відданість цій спільній справі служитиме зміцненню цих зусиль.